

סקירה מוקדמת

על הכתובות שנמצאו בבית שערים בעונת החפירות השלישית
מאת משה שובה

אם ניתן את דעתנו על זמנה המצומצם של החפירה ועל שטחה המוגבל נמצא שחפירותיהם של ד"ר מייזלר וחבריו העלו — בשני החדשים האלה — אוצר בלתי רגיל של כתובות שנודע להן ערך רב להכרת בית שערים ולידיעת תושביה ותרבותם במשך המאות הראשונות אחר ספה"נ. בשטח בית הכנסת עצמו נמצאו חמש עשרה כתובות, האחת — עברית, ויתרן — יווניות, שהן קטועות בחלקן. כנראה היו קבועות ברובן בציפוי הקירות או מחוברות אל הקירות באופן אחר מעל ספסלי האבן, שנמצאו לאורך הקירות החיצונים. יש כתובות שתכנן שמות בלבד והן שימשו לסמן את מקום מושב בעליהן בבית הכנסת, או שמא להודיע שחלק ידוע מציפוי הקיר או אולי דבר-מה אחר שבבית הכנסת ניתן במתנה על-ידי האיש ששמו בכתובת. בכתובת אחת מעיד הפועל ἀνέθηκεν בפירוש על הקדשה. החשובות במציאות האפיגראפיות הן שתי כתובות השייכות לעצם הפעולה המשפטית שבבית הכנסת. נזכרים שני תפקידים הקשורים בפעולות בית-הדין. כתובות מסוג זה נמצאו, ככול הידוע לי, זו הפעם הראשונה בבית כנסת. בכתובת אחת נזכר מנדב ששמו כבר נודע לנו מכתובות משפחה תדמורית, שזה שייך אולם במערכת קברות בבית העלמין של בית שערים. מתברר, איפוא, כי המנדבים לבה"כ לא היו אנשי המקום בלבד אלא גם אנשי חוץ, שהביאו את מתייהם לקבורה בבית שערים.

על-יד מערת קברים שגילתה המשלחת בעונה זו נמצאו שברי לוח שיש גדול, ששובר לרסיסים בכוונה תחילה. חיבור זהיר של השברים זה לזה איפשר לקרוא אפיגראמה של קבורה יוונית-יהודית בת שבע שורות, שנכתבה על אחד הקבורים במערה. חמש השורות הראשונות לקויות בחסר, אולם השלמתן כמעט וודאית ברובה. האפיגראמה היא כתובת-קבר ליוסטוס בן לאונטיוס, שהיה חי בבית שערים ומת בה, והניח בה משפחה. לאשרנו אפשר להשלים בבטחון את המלים ἐ[ν ἡ B]εσάρα או ἐ[ν οἷς B]εσάρ[οις] בשיר, וההשלמה ודאית היא גם מתוך רמיזה לעצם השם במלה [αὐ]τόθι, שבאה בחרוז שאחריו. קביעת שם המקום אושרה, איפוא, בוודאות: אנו בבית שערים. השיר נכתב בסגנון הומירי טהור למדי, והוא מוכיח על ידיעת השפה והספרות היוונית שהיתה נפוצה בבית שערים.